

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

IMPLEMENTATION OF HEALTH CARE TECHNOLOGIES IN THE SYSTEM OF GENERAL SECONDARY GEOGRAPHICAL EDUCATION

Стаття присвячена одній з актуальних проблем впровадження здоров'язбережувальних технологій в систему загальної середньої географічної освіти, яке дає здобувачам освіти як теоретичні знання, так і практичні навички ведення здорового способу життя. Значна увага приділена питанням формування здорового способу життя, використанню здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі, що регламентують нормативно-правові акти в галузі освіти. Автором проаналізовані навчальні програми для закладів загальної середньої освіти з географії та Санітарний регламент, щодо питань здоров'язбережувальних технологій у навчанні. Зокрема, автором розкривається сутність поняття «здоров'язбережувальні технології», значна увага приділена ролі здоров'язбережувальних технологій для забезпечення здобуття якісної загальної географічної освіти.

У статті проаналізовано методологічну компоненту формування культури здоров'я та здорового способу життя здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти в освітньому географічному просторі; перевірено рівень сприйняття впроваджених здоров'язбережувальних технологій здобувачами освіти в географічній освіті. Перевірено рівень та індекс сприйняття впроваджених здоров'язбережувальних технологій у здобувачів освіти. Виявлено, що головним принципом педагогіки, згідно з яким у освітньому процесі педагог взаємодіє зі здобувачами освіти за індивідуальною моделлю, враховуючи їх особистісні якості, при якій відбувається орієнтація на індивідуальні особливості учня та створення психолого-педагогічних умов для його розвитку. У статті автором зосереджено увагу на тому, що сучасний урок географії має бути побудований на здоров'язберігаючих, здоров'яформуючих та здоров'язміцнюючих компонентах, спрямованих на формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, навчати основам культури здоров'я на засадах розвитку життєвих навичок.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, здобувачі освіти, географічний

освітній простір, заклад загальної середньої освіти, рівень сприйняття.

The article is devoted to one of the topical problems of the introduction of health-saving technologies into the system of general secondary geographical education, which gives students both theoretical knowledge and practical skills of leading a healthy lifestyle. Considerable attention is paid to the formation of a healthy lifestyle, the use of health-saving technologies in the educational process, which are regulated by normative legal acts in the field of education. The author analyzed curricula for institutions of general secondary education in geography and sanitary regulations, regarding issues of health-saving technologies in education. In particular, the author reveals the essence of the concept of «health-preserving technologies», significant attention is paid to the role of health-preserving technologies in ensuring the acquisition of high-quality general geographic education.

The article analyzes the methodological component of the formation of a culture of health and a healthy lifestyle of students of general secondary education institutions in the educational geographical space; the level of perception of implemented health-saving technologies by students in geographic education was checked. The level and index of perception of implemented health-saving technologies among students of education was checked. It was revealed that the main principle of pedagogy, according to which in the educational process the teacher interacts with the students of education according to an individual model, taking into account their personal qualities, during which there is an orientation to the individual characteristics of the student and the creation of psychological and pedagogical conditions for his development. In the article, the author focuses on the fact that a modern geography lesson should be built on health-preserving, health-forming and health-enhancing components, aimed at forming positive motivation for a healthy lifestyle, teaching the basics of health culture.

Key words: health-saving technologies, education seekers, geographic educational space, institution of general secondary education, level of perception.

УДК 37.091.33:61.373.54

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.21>

Слюта А.М.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри екології, географії
та природокористування
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

XXI століття для галузі освіти України – це час суттєвих змін, кардинальна модернізація концептуальних засад викладання базових навчальних дисциплін. Сучасна освіта потребує докорінного переосмислення парадигми навчання і виховання, оновлення змісту, форм і методів становлення особистості як суб'єкта життєтворчості, створення сприятливих умов для фізичного, психологічного, соціального і духовного здоров'я учнів, їх правового і соціального захисту. Враховуючи досягнення педагогіко-психологічних наук, практику впровадження Концепції Нової української школи, освітній

процес має бути побудований таким чином, щоб він не тільки не погіршував фізичний та психічний стани учнів, а й укріплював їх сили та можливості [1; 7]. Першочергово цьому процесу сприяє використання здоров'язбережувальних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Здоровий спосіб життя став предметом дослідження багатьох учених. Теоретико-методологічні засади цих питань сформульовано, зокрема, у працях Людмили Сущенко, яка розглядає життєдіяльність людини як інтегративний процес взаємодії її фізичного, психічного й соціального компонентів [9]. Здоровий спосіб життя – це практичні дії,

спрямовані на запобігання захворювань, зміцнення всіх систем організму й поліпшення загального самопочуття людини, – стверджує у своїх дослідженнях Наталія Карвацька [2]. Проблему суб'єкт-суб'єктного, особистісно зорієнтованого підходу до виховання висвітлено в роботах Івана Беха, Олени Кононко, Михайла Левківського, Абрагама Маслоу, Віктора Постового, Миколи Чобітька, Катерини Чорної. Питання формування здорового способу життя з позицій медицини розкрито в роботах Миколи Амосова, Валентина Язловецького. Психолого-педагогічні аспекти виховання здорового способу життя дітей і молоді розглянуті в дослідженнях Тетяни Бойченко, Тетяни Круцевич, Світлани Лапаєнко, Валентини Оржеховської, Валерія Радула, Світлани Свириденко, Миколи Солопчука. Формування здорового способу життя засобами фізичного виховання досліджували Олександр Артющенко, Олександра Дубогай, Микола Зубалій, Анатолій Турчак, Богдан Шиян та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Суперечності, що існують між вимогами сьогодення (парадигма загальної середньої освіти, яка спрямована на підготовку творчомислячого учня, здатного успішно і ефективно функціонувати у сучасній освіті, своєю чергою вирішувати нестандартні завдання і розгляд учня як активного суб'єкта освітнього процесу у ЗЗСО) та реальною практичною підготовкою учня до процесу здоров'язбережувальних технологій є важливим аспектом в освітньому середовищі.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні впровадження здоров'язбережувальних технологій в географічному освітньому просторі та перевірці ефективності застосування технологій рівнем сприйняття здобувачами освіти (на прикладі Новгород-Сіверської ЗОШ I–III ступенів № 2).

Виклад основного матеріалу. Здоров'язбережувальні технології – технології, що охоплюють використання засобів, методів і форм фізичного виховання, спрямованих на підвищення показників здоров'я, мотивації до виконання фізичних вправ, регуляції режиму рухової активності [1; 9]. Їх використання в освітньому процесі є невід'ємною складовою професійної діяльності вчителів закладів загальної середньої освіти.

Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року передбачено створення умов для реалізації оздоровчої функції освіти і розгляду здоров'я як мети, змісту і результату навчання. У Концепції Нової української школи визначені перспективні орієнтири і шляхи формування освіченої, вихованої, фізично і духовно здорової української нації.

Компетентнісний потенціал географічної освіти закладений у «Навчальній програмі для закладів загальної середньої освіти. Географія. 6–9 класи» [3]. Однією з його складових є «Екологічна грамотність і здорове життя». Серед умінь, які необхідно сформувати в учнів, визначене вміння «застосувати набутий досвід задля збереження власного здоров'я та здоров'я інших». Поняття «ставлення» має таку змістову складову: «турбота про здоров'я своє та інших людей, ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я». Запропоновані навчальні ресурси: кооперативне навчання, партнерські технології, проєкти. Вивченням наскрізної змістової лінії «Здоров'я і безпека» прагнуть сформувати учня духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінним членом суспільства, який здатний вести здоровий спосіб життя, допомагати у формуванні безпечного здорового життєвого середовища.

Учні 6 класів орієнтують на: застосування знань про лікарські рослини, отруйні рослини і тварини на прикладі природних комплексів своєї місцевості; формування установок на використання здорового та безпечного харчування й безпечної поведінки під час навчальних екскурсій і польових досліджень; виявлення і розуміння впливу метеорологічних чинників на стан здоров'я людини; розуміння значення для здоров'я людини мінеральних лікувальних і столових вод.

Учні 7 класів орієнтують на: усвідомлення значення санітарно-гігієнічних умов проживання і харчування для збереження життя і здоров'я людей (у тому числі на прикладі країн, що розвиваються); розуміння важливості профілактичних заходів під час закордонних подорожей до країн з високою ймовірністю епідемії; формування знань про небезпечні природні об'єкти і явища та їхній вплив на життя людини.

Учні 8 класів орієнтують на: розуміння того, що здоров'я є найвищою цінністю для кожної людини та суспільною цінністю, свідому мотивацію щодо ведення здорового способу життя, відповідальності за власне життя і здоров'я; формування безпечної поведінки в навколишньому середовищі і в екстремальних (надзвичайних) ситуаціях (під час навчальних екскурсій і польових досліджень); організацію успішної навчальної роботи зі створення здоров'язберігаючих умов.

Учні 9 класів орієнтують на: формування знань про безпечність товарів та послуг, споживачами яких є учні; застосування знань для оцінювання можливих позитивних і негативних наслідків сучасних біотехнологій у сільському господарстві;

У 10 класі за навчальною програмою «Географія: регіони та країни» одним з головних завдань є обґрунтування доцільності наукового підходу до природокористування, мотивування екологічно грамотної, здоров'язбережувальної поведінки [5].

Навчальною програмою в 11 класі «Географічний простір Землі» серед завдань визначено: забезпечення особистої безпеки учнів, життєдіяльності й адаптації до умов навколишнього середовища [5].

«Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія. 10–11 класи. Профільний рівень» дає можливості для формування здорового способу життя здобувачів освіти в розрізі окремих тем, найбільше під час вивчення третинного сектору економіки країн та регіонів [4].

У Санітарному регламенті для закладів загальної середньої освіти, затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я від 25 вересня 2020 року № 2205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10 листопада 2024 року за № 1111/35394 (із змінами), визначені вимоги до організації освітнього процесу, які спрямовані на збереження здоров'я дітей: організація освітнього процесу не повинна призводити до перевантаження учнів та має забезпечувати безпечні, нешкідливі та здорові умови здобуття освіти; упродовж навчальних занять, які поєднують у собі психічне, статичне, динамічне навантаження на окремі органи і системи і на весь організм в цілому, проводяться вправи з рухової активності для зняття локального стомлення і вправи з рухової активності загального впливу [6].

Таким чином, нормативно-правові акти в галузі освіти, навчальні програми для закладів загальної середньої освіти, Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти визначають напрямки формування здорового способу життя учнів, та використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі.

Загальна проблема реалізації індивідуального підходу, щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій при вивченні географії наразі знаходиться у полі зору провідних фахівців з педагогіки та психології.

У процесі дослідження, а саме перевірки рівня сприйняття здобувачами освіти Новгород-Сіверської ЗОШ І–ІІІ ст. № 2 здоров'язбережувальних технологій при вивченні географії в період повномасштабного вторгнення з врахуванням забезпечення здобуття якісної загальної географічної освіти з'ясувалося, що проблема підготовки учнів до такої форми роботи є досить суттєвою. У ході дослідження для кожного учня проводився індивідуальний порівняльний аналіз. Результати узагальнювалися за класами в цілому. Всього опитаних та протестованих – 310 здобувачів. В межах поставленої мети одне із завдань дослідження полягало у визначенні рівня сприйняття учнями здоров'язбережувальних технологій (РС) в межах освітнього процесу здобувачів освіти в Новгород-Сіверській ЗОШ І–ІІІ ст. № 2.

Для зіставлення даних тестування був уведений індекс готовності здобувачів освіти (далі – ІГЗТ) (1.1, 1.2), як сума різниць показників за кожним з тестів здобувачів освіти і показниками конкретного учня:

$$\text{ІГЗТ}_d = \text{ПСС}_d - \text{РС} \quad (1.1),$$

де ІГЗТ_d – індекс готовності здобувачів освіти до використання здоров'язбережувальних технологій;

ПСС_d – показниками структури сприйняття здобувачів освіти до використання здоров'язбережувальних технологій;

РС – рівень сприйняття здобувачами освіти здоров'язбережувальних технологій.

$$\text{ІГЗТ}_n = \text{ПСС}_n - \text{РГ} \quad (1.2),$$

де ІГЗТ_n – індекс готовності здобувачів освіти після використання здоров'язбережувальних технологій;

ПСС_n – показниками структури сприйняття здобувачів освіти після використання здоров'язбережувальних технологій;

Крім того, був уведений індекс особистісного розвитку (ІОР). Індекс особистісного розвитку (зростання) визначався як сумарна різниця між показниками структури сприйняття здобувачами освіти використання здоров'язбережувальних технологій і сам період участі і використання в освітньому географічному просторі такої форми роботи. Оцінка рівня сприйняття учнями запроваджених технологій визначалася на основі критеріїв, згідно з М.І. Скрипник [8], а саме: низький, достатній та високий рівні.

Результати статистичної обробки даних наведено на рис. 1.

Статистична обробка даних показує, що для основної кількості учнів ІГЗТ не перевищує – 7 балів (10 тестів по 1 балу), є поодинокі випадки – 8 балів. Такий низький рівень сприйняття здобувачами освіти здоров'язбережувальних технологій відображає проблему розуміння самого процесу технології. За час роботи зі здобувачами освіти ІГЗТ загалом збільшився на 24%, з'явилися учні з достатнім профілем рівня сприйняття здоров'язбережувальних технологій при вивченні географії в період першого місяця освітнього процесу, і лише на протязі 3 місяця організації учнів до здоров'язбережувальних технологій при вивченні географії рівень ІГЗТ збільшився на 77%, що показує достатній рівень сприйняття здобувачів освіти до впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітньому географічному середовищі. Спостерігається в цілому, виражений достатній рівень готовності здобувачів освіти до впровадження та масового використання здоров'язбережувальних технологій протягом 3 місяця навчання (рис. 2). Такі показники можемо пов'язувати з психологічним станом здобувачів освіти в результаті

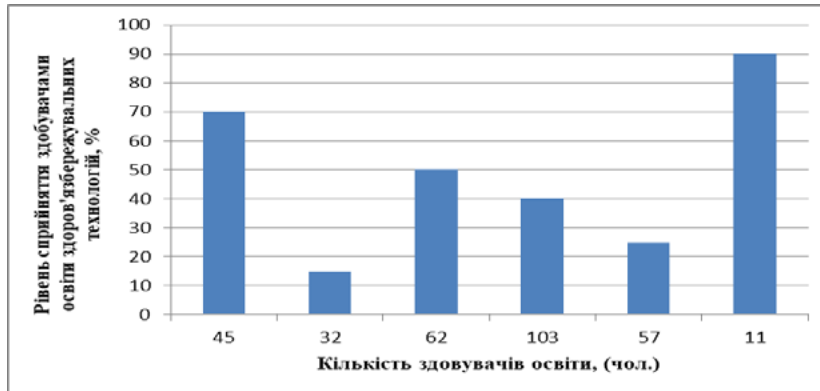

Рис. 1. Рівень сприйняття здобувачами освіти процесу впровадження здоров'язберезувальних технологій при вивченні географії

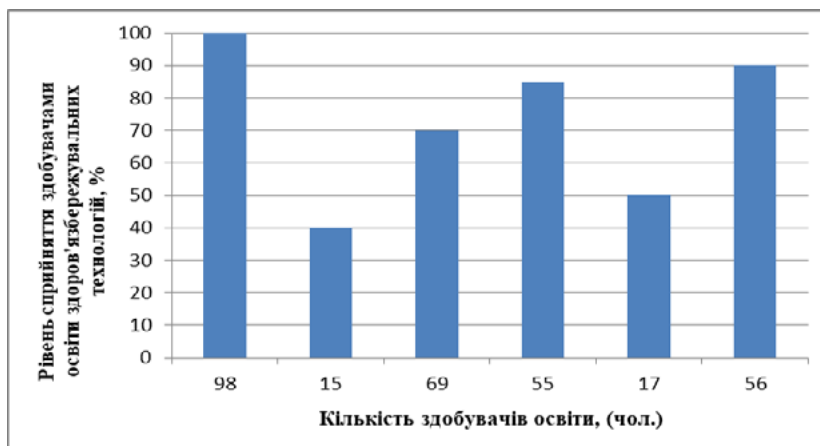

Рис. 2. Рівень сприйняття здобувачами освіти впровадження здоров'язберезувальних технологій (в період 3 місяця освітнього процесу)

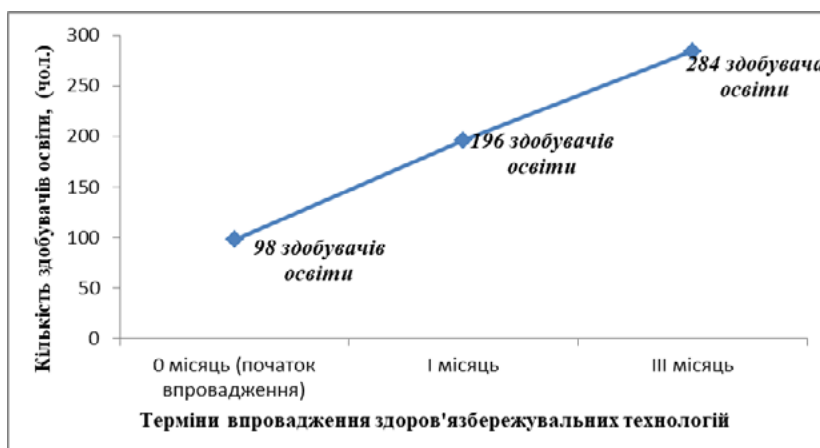

Рис. 3. Зміна рівнів сприйняття та готовності здобувачів освіти до впровадження здоров'язберезувальних технологій при вивченні географії

повномасштабного вторгнення, недостатністю набутих знань для вирішення завдань, адаптацією у новому середовищі, не сформованістю умінь та навичок на належному рівні, особистісним розвитком та іншими факторами.

Як вже зазначалося, зміни ІГЗТ коливаються від початку впровадження здоров'язбережувальних технологій при вивченні географії, протягом 1 та 3 місяців досить суттєво. Це підтверджується картиною зміни рівня сприйняття і готовності до впровадження здоров'язбережувальних технологій в географічному освітньому просторі (рис. 3).

Аналізуючи графік зміни рівнів сприйняття і готовності до впровадження здоров'язбережувальних технологій в географічному освітньому просторі можна помітити, що 98 здобувачів освіти з 310 учнів мали достатній рівень сприйняття, 65% підвищили свій рівень особистісного розвитку з низького рівня до достатнього) лише протягом першого місяця впровадження технологій, 275 здобувачів (89%) мали достатній рівень сприйняття від загальної кількості здобувачів протягом 3 місяців навчання. Впровадження такої форми роботи показує виражений достатній рівень сприйняття і зацікавленість технологією на 3 місяці навчання в повному обсязі, серед яких 50% учнів проявляли високий рівень сприйняття запропонованої форми роботи. Розподіл учнів щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій в географічному освітньому просторі має своєрідну поляризацію сприйняття технології в залежності від проміжку часу. Це значно ускладнює проведення даної форми роботи для учнівського колективу та в цілому послаблює її ефективність щодо формування здоров'язбережувальних, індивідуальних та самостійних умінь для застосування їх у подальшому.

Висновки. Здоров'язбережувальні технології є головним принципом педагогіки, згідно з яким у освітньому процесі педагог взаємодіє зі здобувачами освіти за індивідуальною моделлю, враховуючи їх особистісні якості, при якій відбувається орієнтація на індивідуальні особливості учня та створення психолого-педагогічних умов для його розвитку. Сучасний урок географії має бути здоров'язберігаючим, здоров'яформуючим,

здоров'язміцнюючим, спрямованим на формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, навчати основам культури здоров'я на засадах розвитку життєвих навичок. з урахуванням отриманих результатів дослідження у Новгород-Сіверській ЗОШ I-III ст. №2 посилено роботу зі здобувачами в сфері здоров'язбережувальних технологій і в позаурочний час, що дає значні і вагомні показники у розвитку освіти здобувачів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вакуленко О. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці : автореф. дис.. канд. пед. наук: 13.00. 04. Київ, 2001. 20 с.
2. Карвацька Н.С. Основи здорового способу життя. URL: <https://www.bsmu.edu.ua> (дата звернення 10.04.2024)
3. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія. 6–9 класи. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення 07.04.2024)
4. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія. 10-11 класи. Профільний рівень. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення 10.04.2024)
5. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія. 10-11 класи. Рівень стандарту. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення 11.04.2024)
6. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 25 вересня 2020 року № 2205, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10 листопада 2024 року за № 1111/35394 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 19.04.2024)
7. Сиксин Ю.А., Слюта А.М. Професійна підготовка майбутніх фахівців географічного профілю у контексті формування професійних умінь. *Концептуальні напрямки розвитку наукових знань (частина II)* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 30–31 грудня 2019 року. Київ : МЦНІД, 2019. С. 7–9.
8. Скрипник М. І. Технології індивідуалізації навчання в післядипломній освіті педагогів. *Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи* : зб. наук. праць / Ред. кол. Л. І. Даниленко (гол.ред.) та інш. К. : Логос, 2001. В. 4. С. 85–90.
9. Сущенко Л.П. Здоровий спосіб життя людини. Довідкові матеріали. Запоріжжя : ЗДУ, 1999. 73 с.